

საქართველოს შოთა რუსთაველის თეატრისა და კინოს
სახელმწიფო უნივერსიტეტი

დიმიტრი ჯანელიძის სახელობის
სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის

შრომების კრებული

ART კვლევები

V

თბილისი
2023
Tbilisi

კრებული შეაღებინა და გამოსაცემად მოამზადა: ირმა დოლიძე
THE COLLECTION COMPILED AND PREPARED
FOR PUBLISHING BY: IRMA DOLIDZE

ლიტერატურული რედაქტორი: ქეთევან ელავილი
LITERARY EDITOR: KETEVAN ELASHVILI

თარგმანი: მანანა პაიჭაძე
TRANSLATION BY: MANANA PAICHADZE

ტექსტის კორექტორი: მანანა სანადირაძე
TEXT EDITOR: MANANA SANADIRADZE

დიზაინი და ლაგაბაღონება: ეკატერინე ოქროპირიძე
LAYOUT DESIGN BY: EKATERINE OKROPIRIDZE

ყდის დიზაინი: მარიამ უშკვანი
COVER DESIGN BY: MARIAM USHKHVANI

ყდაზე გამოყენებულია ფარნაოზ ლაპიაშვილის მიერ თეატრალური ინსტიტუტის
სპექტაკლისთვის ა. აფინოგენოვის „მაშენკა“ (1951) შექმნილი ესკიზი.

© საქართველოს შოთა რუსთაველის თეატრისა და კინოს
სახელმწიფო უნივერსიტეტი, გამომცემლობა „კენტავრი“, 2023

© Shota Rustaveli Theatre and Film Georgian State
University Publishing House „Kentavri“, 2023

www.tafu.edu.ge

ISSN 2960-9410 (online)

ISSN 2960-9429 (print)

Shota Rustaveli Theatre and Film Georgian State University
Dimitri Janelidze Scientific-Research Institution Works edition

ART RESEARCHES

V

KUNSTWISSENSCHAFTLICHE STUDIEN

Das Dimitri Janelidze wissenschaftliche Forschungsinstitut der georgischen
Staatlichen Shota Rustaveli Universität für Theater und Film

თეატრალური ინსტიტუტის საქმთავროები ბორის ლოკტინისა და ფარნაოზ ლაპიაშვილის შემოქმედებაში

ინსტიტუტს, ვარდა სამეცადინო აუდიტორიებისა, აქვს საკუთარი პატარა თეატრი /40 ადგილიანი დარბაზით და დიაპეტრში ათ მეტრიანი სცენით, რომელზედაც დიდი თეატრების დიდ სცენებზე არა ნაკლები მხატვრული გემოვნებით იდგმება საკურსო და სადიპლომო წარმოდგენები“¹

პროფესორი აკ. ფაღავა
1948 წლის 8/II

საკვანძო სიტყვები: *თეატრალური ინსტიტუტი, ბორის ლოკტინი, ფარნაოზ ლაპიაშვილი, ესკიზები, სცენოგრაფია*

საქართველოს შოთა რუსთაველის თეატრისა და კინოს სახელმწიფო უნივერსიტეტი 100 წლისაა. ამ უნივერსიტეტს თარიღს ეძღვნება უნივერსიტეტის მუზეუმში დაცული თეატრალური ინსტიტუტის სპექტაკლებისთვის შექმნილი ესკიზების კოლექციის კვლევა, რომლის ფარგლებშიც უკვე მომზადდა რამდენიმე ნაშრომი როგორც მთლიანად კოლექციის, ისე ცალკეული მხატვრის (ალექსანდრა თევზაძე, ირინა შტენბერგი, დიმიტრი თავაძე) შესახებ.²

წინამდებარე სტატიაც ზემოაღნიშნული კვლევის გაგრძელებაა, რომლის მიზანია აღნიშნული კოლექციის სამეცნიერო მიმოქცევაში შემოტანა. ამჯერად თეატრალურ ინსტიტუტში მოღვაწე ისეთი მხატვრების ესკიზების შესწავლით, როგორებიც არიან ბორის ლოკტინი და ფარნაოზ ლაპიაშვილი.

სასცენო ხელოვნების უმაღლესი სკოლა - სათეატრო ინსტიტუტი (შემდგომში თეატრალური ინსტიტუტი, დღეს თეატრისა და კინოს უნივერსიტეტი) 1923 წელს აკ. ფაღავას მიერ შექმნილი დრამატული სტუდიის ბაზაზე დაარსდა. აკ. ფაღავა იყო სათე-

1 აკაკი ფაღავას მოხსენება „თეატრალური განათლება საბჭოთა საქართველოში (25 წლის თავის (1922-1947))“, თეატრმცოდნეობითი და კინომცოდნეობითი ძიებანი, #3 (22), 2005, გვ. 39-42

2 დოლიძე ი., უცნობი კოლექციის შესახებ, ხელოვნებისა და მედიის კვლევების საერთაშორისო კრებული „ხელოვნება და თანამედროვეობა“, #1 (11), 2021; დოლიძე ი., მესხიერების ისტორიიდან / ესკიზების კოლექცია, სამეცნიერო შრომების კრებული „Art კვლევები“ III, თბ. 2021; დოლიძე ი., ირინა შტენბერგის სცენოგრაფიის შესახებ, ხელოვნებისა და მედიის კვლევების საერთაშორისო კრებული „ქალი და ხელოვნება“, #2 (12), 2022; დოლიძე ი., ალექსანდრა თევზაძე - თეატრის მხატვარი, სამეცნიერო შრომების კრებული „Art კვლევები“ IV, თბ. 2022. დოლიძე ი., დიმიტრი თავაძის სცენოგრაფიული მემკვიდრეობის შესახებ, ბათუმის ხელოვნების სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტის VI საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია (21-22.10.2023); დოლიძე ი., ფარნაოზ ლაპიაშვილი - თეატრალური ინსტიტუტის მხატვარი, საქართველოს შოთა რუსთაველის თეატრისა და კინოს სახელმწიფო უნივერსიტეტის ხელოვნების მკვლევართა XVI საერთაშორისო კონფერენცია (10-13.10. 2023).

ატრო ინსტიტუტის პირველი რექტორიც, კ. მარჯანიშვილი კი სამხატვრო ხელმძღვანელი. პედაგოგებად მოწვეული იყვნენ: ივანე ჯავახიშვილი, სანდრო ახმეტელი, ვიორგი ჩუბინაშვილი, კონსტანტინე გამსახურდია, აკაკი შანიძე, გრიგოლ რობაქიძე, დიმიტრი უზნაძე, იოსებ შარლემანი და სხვა გამოჩენილი მოღვაწეები. „სათეატრო ინსტიტუტის დაარსების (1923) დროს ფაკულტეტებს სტუდები ერქვა. ინსტიტუტის სტრუქტურული ერთეულები იყო: დრამატული სტუდია, საოპერო სტუდია, აგრეთვე საოპერო კლასი... ინსტიტუტში აღიზარდნენ: აკაკი ხორავა, ვასო გოძიაშვილი, სესილია თაყაიშვილი, პიერ კობახიძე, ვოგუცა კუპრაშვილი, მაღიკო მრევლიშვილი, ნიკოლოზ შენგელაია და სხვები. ისინი პირველ-მეორე გამოშვების კურსდამთავრებულები იყვნენ“.³

სათეატრო ინსტიტუტი რუსთაველის თეატრის შენობაში განთავსდა. 1898-1901 წლებში, არქიტექტორების: ალექსანდრე შიმკევიჩის და კორნელი ტატიშჩევის პროექტით აგებულ „საარტისტო საზოგადოების“ შენობაში, რომელიც თეატრთან ერთად (პირველ სართულზე მაყურებელთა დარბაზით, მეორეზე - საკონცერტო დარბაზით, ამჟამად, რუსთაველის თეატრის მცირე დარბაზი), კლუბსაც აერთიანებდა. სარდაფის სართულში განთავსებული ოყო კაფე-რესტორანი „ჰიმერიონი“, რომელიც სერგეი სუდეიკინმა, ლადო გუდიაშვილმა, დავით კაკაბაძემ, კირილე ზდანევიჩმა, სიგისმუნდ ვალიშვილმა, მოგვიანებით - მოსე და ირაკლი თოიძეებმა მოხატეს. „ცისფერყანწულთა“ კაფე-რესტორანი 1919 წელს გაიხსნა და მალევე იქცა თბილისის შემოქმედებითი ცხოვრების მნიშვნელოვან კერად. სწორედ ამ შენობაში დაიდო ბინა 1923 წელს დაარსებულმა და შემდეგ 1939 წელს აღდგენილმა თეატრალურმა ინსტიტუტმაც. მან შენობის სამხრეთ-დასავლეთის განაპირა მონაკვეთი და მესამე სართულის დიდი ნაწილი დაიკავა. უმაღლესი სახელოვნებო სასწავლებლის ზრდის კვალდაკვალ, თეატრალურმა ინსტიტუტმა ყოფილი „პალას ოტელის“ ისტორიული შენობაც დაიკავა (XX ს. 80-იანი წლები)⁴ (სურ. 1).

1926 წელს სათეატრო ინსტიტუტმა შეწყვიტა არსებობა და 1939 წლის 1 სექტემბერს, აკ. ხორავასა და აკ. ფალავას თაოსნობით, კვლავ აღდგა. აკ. ხორავა ვაზდა აღდგენილი თეატრალური ინსტიტუტის რექტორი, ამ პერიოდებიდან ანუ 1939-1940 სასწავლო წლიდან მოყოლებული, თეატრისა და კინოს უნივერსიტეტის მუზეუმში ინახება ინსტიტუტში დადგმული სპექტაკლების ესკიზები, რეპერტუარები, აფიშები, პროგრამები, ფოტოები და სხვ.⁵

3 კვანაძე ვ., მიახლოება საუკუნესთან, თბ. 2013, გვ. 24-25

4 საქართველოს შოთა რუსთაველის თეატრისა და კინოს სახელმწიფო უნივერსიტეტი რუსთაველის გამზირზე რამდენიმე შენობაში (##17, 19, 21, 23) ფუნქციონირებს. ყველა მათგანი კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლია, შოთა რუსთაველის სახელობის ეროვნული თეატრის შენობას კი ეროვნული მნიშვნელობის ძეგლის კატეგორია აქვს მინიჭებული. ეს ნაგებობები დღეს უნივერსიტეტის პირველ კორპუსს წარმოადგენენ. 2005 წელს ექვთიმე თაყაიშვილის სახელობის კულტურისა და ხელოვნების სახელმწიფო უნივერსიტეტი, რომელიც განთავსებული იყო დავით აღმაშენებლის გამზირის #40-ში, შეუერთდა საქართველოს შოთა რუსთაველის სახელობის თეატრისა და კინოს სახელმწიფო უნივერსიტეტს. აღნიშნული ნაგებობაც ისტორიული მნიშვნელობისაა და კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლის სტატუსს ატარებს. დღეისათვის ის უნივერსიტეტის მეორე კორპუსია.

5 მუზეუმში თავმოყრილია გასული საუკუნის შუა ხანებიდან მოქმედი „თეატრის ისტორიის კაბინეტის“, მოგვიანებით „ინტერნაციონალური მეგობრობის კაბინეტის“ (1970 წლიდან), ასევე, მსახიობის ოსტატობისა და რეჟისურის კაბინეტის მასალები: ინსტიტუტში დადგმული სპექტაკლების ამსახველი ფოტოალბომები, ესკიზები. აღნიშნული მასალები უმეტესწილად შედგენილი და დამუშავებულია ამავე კაბინეტის უფროსი ლაბორანტის, თეატრმცოდნე ეთერ დავითაიას მიერ.

სურ. 1. სასტუმრო „პალას ოტელი“ გოლოვინის გამზირზე (1914-1918).

ამჟამად, საქართველოს შოთა რუსთაველის თეატრისა და კინოს სახელმწიფო უნივერსიტეტის შენობა

მუხეუში დაცული ესკიზების კოლექცია უკავშირდება თეატრალური ინსტიტუტის სასწავლო პროცესს და წარმოადგენს სამსახიობო და სარეჟისორო ფაკულტეტების საკურსო და სადიპლომო სპექტაკლების მხატვრული გაფორმების ამსახველ ესკიზებს (ინსტიტუტში იდგებოდა ერთი საკურსო სპექტაკლი III კურსზე და ორი სადიპლომო - IV კურსზე). შედარებით მრავალრიცხოვანია 1940-იანი, 1950-იანი და 1960-იანი წლების ნამუშევრები. მომდევნო პერიოდის ესკიზები მცირე რაოდენობისაა, 1990-იანი წლების კი მხოლოდ რამდენიმე.

ესკიზების კოლექციაში დაცულია სამ ასეულამდე ნიმუში. ისინი შესრულებულია XX საუკუნეში მოღვაწე ცნობილი მხატვრების მიერ, რომელთა სახელები დღეს უკვე ქართული თეატრალურ-დრეკორატიული მხატვრობის ისტორიაშია შესული. ესენი არიან: ირინე შტენბერგი, დიმიტრი თაგაძე, ვივი ცერაძე, ბორის ლოტინი, ფარნაოზ ლაპი-აშვილი, ალექსანდრა თევზაძე, აივენგო ჭელიძე, თინათინ ჰეინე და სხვ. ეს სასწავლო სპექტაკლები დადგმულია აკაკი ხორავას, აკაკი ფალავას, აკაკი ვასაძის, დიმიტრი ალექსიძის, ალექსანდრე მიქელაძის, ლილი იოსელიანის, მიხეილ თუმანიშვილის, ვივა ლორთქიფანიძის და სხვა ცნობილი მსახიობებისა და რეჟისორების მიერ.

სასწავლო სპექტაკლების რეპერტუარებისა და პროგრამების მიხედვით, ზემოაღნიშნული მხატვრების გარდა, 1940-60-იან წლებში თეატრალურ ინსტიტუტში სპექტაკლებს აფორმებენ: ირ. გამრეკელი, ს. ვირსალაძე, გ. თოთიბაძე, გ. გუნია, ივ. ასურაგა, ე.

დონცოვა, გ. ალექსი-მესხიშვილი და სხვ. არანაკლებ საინტერესო სურათი იშლება მომდევნო ათწლეულებში. 1970-იანი წლებიდან თეატრალურ ინსტიტუტში წარმოდგენებს აფორმებენ: მ. ჭავჭავაძე, ნ. ყაზბეგი, თ. ჰინე, ი. სუთიძე, გ. კოლელიშვილი, თ. ნინუა, თ. სუმბათაშვილი, გ. ალექსი-მესხიშვილი, ე. დონცოვა, გ. ცერაძე, ა. ჭელიძე, თ. ხუციშვილი. 1980-იან წლებში - გ. კოლელიშვილის, თ. ჰინეს, ე. დონცოვას, ა. ჭელიძის გვერდით ჩნდება სამეული (ო. ქოჩიაძე, ი. ჩიკვაძე, ა. სლოვინსკი), პ. მძინარიშვილი, დ. აფციაური, გ. გეგეჭკორი, თ. ვეფხვაძე. 1990-იან წლებში აგრძელებს მუშაობას თ. ჰინე, პ. მძინარიშვილი, ე. დონცოვა, სამეული. პარალელურად ასპარეზზე გამოდის მხატვრების ახალი თაობა: ს. მაჩაბელი, ს. მაჩაიძე, მ. გუნია, ნ. შველიძე, ნ. ჩიტაიშვილი, ე. სოლოღაშვილი. ისინი აგრძელებენ მუშაობას 2000-იან წლებშიც.

მნიშვნელოვანია აღინიშნოს თეატრალური ინსტიტუტის სასწავლო პროცესის კიდევ ერთი თავისებურება: საკურსო თუ სადიპლომო სპექტაკლებში მონაწილეობდნენ არა მხოლოდ სამსახიობო, არამედ სარეჟისორო ფაკულტეტის სტუდენტებიც. ხშირად კი სპექტაკლებს მხატვრულად აფორმებდნენ სამხატვრო აკადემიის სტუდენტები. თეატრალური ინსტიტუტის სპექტაკლების რეპერტუარში არაერთი სახელია, რომელიც მოგვიანებით ქართული სახვითი ხელოვნების ისტორიაში მნიშვნელოვან ადგილს იკავებს: გ. გიგაური, თ. გოცაძე, ჯ. მიწნაშვილი, შ. სამხარაძე, რ. თარხან-მოურავი და სხვ.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, სტატია ეძღვნება XX საუკუნის ცნობილი სცენოგრაფების, ბორის ლოკტინისა და ფარნაოზ ლაპიაშვილის თეატრალურ ინსტიტუტში გაფორმებულ სპექტაკლებს და ეფუძნება უნივერსიტეტის მუზეუმში დაცულ ესკიზებს. ეს მხატვრები ათწლეულების განმავლობაში აფორმებდნენ საკურსო და სადიპლომო სპექტაკლებს, ბორის ლოკტინი 1940-1950 წლებში, ფარნაოზ ლაპიაშვილი 1951-1972 წლებში. ამვე პერიოდში თეატრალურ ინსტიტუტში მოღვაწეობდა დიმიტრი თავაძე. მას ათეულობით საკურსო და სადიპლომო სპექტაკლი აქვს გაფორმებული. 1950-იანი წლების მეორე ნახევრიდან - გურამ ცერაძე, რომელსაც ეკუთვნის თეატრალურ ინსტიტუტში 1960-70-იან წლებში დადგმული სპექტაკლების უდიდესი ნაწილის მხატვრული გაფორმება.

გასათვალისწინებელია, რომ „თავისი სპეციფიკის გამო დადგმების ესკიზებზე მსჯელობა გარკვეულ სირთულეს წარმოადგენს, თეატრალური მხატვრის ნამუშევარი თავის საბოლოო სახეს მხოლოდ სპექტაკლში პოულობს. ესკიზების მიხედვით განხორციელებული დეკორაციები, თავისი ფუნქციური მნიშვნელობითა და ემოციური დატვირთვით მხოლოდ მოქმედების პროცესში „ცოცხლდება“. ხოლო კოლორისტული სიმდიდრე საბოლოოდ განათების პრობლემის გადაწყვეტის შემდეგ მჟღავნდება. ამიტომაც თეატრალური ესკიზების შეფასება სრულიად სხვა პოზიციებიდან ხდება, ვიდრე დაზგური ფერწერის ნაწარმოებისა. ეს უკანასკნელი დამთავრებული შემოქმედებითი პროცესის შედეგია. მაშინ, როდესაც თეატრალური ესკიზი - მხოლოდ პირველი საფეხურია გამომსახველობითი მხარის გადაწყვეტის პროცესში. შესაძლოა, ესკიზი თავისთავად მაღალნარისხოვანი იყოს ფერწერისა და საერთოდ, შესრულების მხრივ, მაგრამ ნაკლებ საინტერესო აღმოჩნდეს სპექტაკლში დეკორაციების განხორციელებისას. შეიძლება მოხდეს პირიქითაც. ორივე მომენტის დამთხვევა (ესკიზების შესრულების მხატვრული დონე და მათი შესატყვისობა სპექტაკლის დადგმის ამოცანებთან) - იდეალური შემთხვევაა. მიუხედავად ამისა, ესკიზები ისეთი დასაყრდენი მასალაა, რომლის მიხედვით შეიძლება ვიმსჯელოთ სპექტაკლის გაფორმებაზე“.⁶

6 აღიბეგაშვილი, გ., მხატვარი თეატრსა და კინოში, ჟურ. „საბჭოთა ხელოვნება“, #3, 1966, გვ. 67.

ესკიზები, რომელთა ანალიზსაც ქვემოთ შევეცდებით, 1940-1960-იანი წლების პერიოდს განეკუთვნება. ისინი ჯგუფდება არა მხოლოდ მხატვრების მიხედვით, არამედ ქრონოლოგიურადაც.

მხატვარი ბორის ლოკტინი (1903-1985) თეატრალური ინსტიტუტის აღდგენის პირველი წლებიდანვე იწყებს ინსტიტუტში მოღვაწეობას. 1938-1950 წლებში ის თბილისის ალ. გრიბოედოვის სახელობის თეატრის მხატვარ-დეკორატორია. ნაყოფიერად თანამშრომლობს, ასევე, მოზარდ მაყურებელთა რუსულ თეატრთანაც.

ბ. ლოკტინი ადრეული ასაკიდან დაუკავშირდა თეატრს. ჯერ კიდევ 1920 წლიდან დაიწყო მუშაობა რეჟისორის და დეკორატორის თანაშემწედ. 1927 წლიდან კი დამდგმელ მხატვრად სხვადასხვა ქალაქის (გროზნო, ტაგანროგი, კალუგა, აშხაბადი, იაროსლავლი, თბილისი და სხვ.) თეატრში, სადაც არაერთი სპექტაკლი გააფორმა („რღვევა“ (1927. ბრიანსკი), „პლატონ კრენტი“ (1935, კალუგა), „რევიზორი“ (1936, აშხაბადი), „თოფიანი კაცი“ (1938, თბილისი) და სხვ.). 1950 წლიდან ბ. ლოკტინი ვლადივოსტოვის თეატრის მთავარი მხატვარია. ამ წელს მას საქართველოს დამსახურებული მხატვრის წოდება მიენიჭა, 1954 წელს კი რუსეთის.⁷

თეატრალური ინსტიტუტის აღდგენისთანავე (1939) ბ. ლოკტინი ინსტიტუტში მხატვარ-დეკორატორად მუშაობს. 1940-1950 წლებში მან ათეულობით სპექტაკლი გააფორმა (რეპერტუარის მიხედვით 22 სპექტაკლის სცენოგრაფია).

მუხეუში დაცულია ბ. ლოკტინის მიერ გაფორმებული შემდეგი სპექტაკლების ესკიზები: ა. არბუზოვის, ა. გლადკოვის „უკვდავნი“ (1944), მ. გორკის „უკანასკნელი“ (1947), პ. ბომარშეს „ფიფაროს ქორწინება“ (1947). სპექტაკლი განმეორებით დაიდგა 1951 წელს), ი. იალუნერის „საამო საზრუნავი“ (1950), კ. სიმონოვის „სხვისი ჩრდილი“ (1950), ბ. ლავრენევის „ამერიკის ხმა“ (1950), ა. ოსტროვსკის „უდანაშაულო დამნაშავე“ (1950).

მუხეუმის კოლექციაში ბ. ლოკტინის ესკიზებიდან უადრესია 1943-44 სასწავლო წელს დადგმული ა. არბუზოვის, ა. გლადკოვის „უკვდავნი“ (ნ. III. 1944. რეჟ. დ. ალექსიძე) ესკიზები. სპექტაკლის პროგრამაში მითითებულია: „განზრახული პრემიერა არ შედგა“. ოთხი ესკიზი ოთხი აქტისთვისაა განკუთვნილი. ყველა ესკიზში სამოქმედო სივრცე მძიმე, მეწამულისფერი ფარდის მიღმა იშლება. ფაქტურულობით გამორჩეული რეალისტურად გადაწყვეტილი ინტერიერები თხრობითი დეტალებითაა დატვირთული. საპირისპიროა მეორე და მეოთხე აქტების პირობითი გარემოს ამსახველი პეიზაჟები. ორი ესკიზის უკანა სიბრტყეებზე, ვერტიკალურ ფორმატში, სრულიად განსხვავებულ მანერაში გადაწყვეტილი არქიტექტურული კომპოზიციებია. ისინი ორი ესკიზის შეერთებით ერთ დეკორაციად მთლიანდება. სცენის სიღრმეში დიაგონალურად მიმართული და თითქმის მთელი სიმაღლის მომცველი ყავისფერ-შავ ლოკალურ ფერებში გადაწყვეტილი ნაგებობების წინ კონტრასტულად განათებული ოთახის კუთხეა „გახსნილი“, ყოფითი გარემოს ტიპური აქსესუარებით. ამ ნამუშევრებს კონსტრუქტივიზმისა და რეალისტური მიდგომის ერთგვარი სინთეზი ახასიათებს, რაც ბ. ლოკტინის შემდგომი პერიოდის ესკიზებში უკვე აღარ იკითხება. რამდენად იქნა გამოყენებული ორმხრივი ესკიზები ან მათი რომელი ვერსია, უცნობია (სურ. 2).

7 <https://vslovar.ru/cult/3353.html>

სურ. 2. ბ. ლოკტინი, დეკორაციის ესკიზი სპექტაკლისთვის
 ა. არბუზოვის, ა. გლადოვის „უკვდავნი“, 1944, რეჟ. დ. ალექსიძე

უღერადი ფერადოვნებით გამოირჩევა ბ. ლოკტინის მიერ 1946 წელს შესრულებული ესკიზები სპექტაკლისთვის მ. გორგის „უკანასკნელი (პრემიერა: 6,13,20/1.1947. რეჟ. დ. ალექსიძე). მუხეუმში დაცულია დეკორაციის ორი ესკიზი და ერთიც პერსონაჟთა ჯგუფური გამოსახულებით. ეს მრავალფეროვანი კომპოზიცია 12 ინდივიდუალური, მკაფიოდ გამოხატული ხასიათის მქონე ტიპაჟს აერთიანებს. დეტალურადაა დამუშავებული გმირთა მიმიკა, პოზა, მოძრაობა, კოსტიუმები. ყურადღება გამახვილებულია ფიგურათა პლასტიკაზე. ნამუშევარში კარგად ჩანს მხატვრის ოსტატობა. ის სხვადასხვა ხასიათის პერსონაჟთა გალერეას ქმნის.

ტიპაჟების მსგავსად, მრავალრიცხოვანი ავტოგრაფები და რეზოლუციები ახლავს დეკორაციის ესკიზებსაც:⁸ ერთი - II და III მოქმედებისთვის, მეორე ესკიზი კი I და IV მოქმედებისთვისაა განკუთვნილი. აკვარელში შესრულებული ესკიზები დამოუკიდებელი, დაზგური სურათების შთაბეჭდილებას ქმნიან, ინტერიერის ამსახველი სამოქმედო

⁸ „მხატვარი ლოკტინი“, „ესკიზი ჩემი აზრით მისაღებია დ. ალექსიძე“, „ამხ. ელიბ. გამტკიცებ. ხარჯთაღრიცხვა წარმომადგენელთა მ/X-სთვის. აკ. ხორავა“, „სასწავლო წელი. პირველი წარმოდგენა“.

სურ. 3. ბ. ლოკტინი, დეკორაციის ესკიზი სპექტაკლისთვის მ. გორგის „უკანასკნელი“, 1947, რეჟ. დ. ალექსიძე

(პრემიერა: 24/XI, 5/I. 1947. რეჟ. დ. ალექსიძე),⁹ შემორჩენილია ორი ესკიზი ოთხი სცენით.¹⁰ ერთ სასურათო სიბრტყეზე სცენები წყვილადაა განთავსებული. ოთხზე დეკორაციის ესკიზია და ინტერიერს ასახავს. ვერტიკალში ატყორცნილი თაღები, XVII საუკუნის საფრანგეთის სასახლეოა სტილურ ხასიათზე მიანიშნებს, მსუბუქი, პლასტიკური ფორმები, ჰაეროვანი, გამჭვირვალე კოლორიტი - 40-იანი წლების ქართული სცენოგრაფიის ერთ-ერთ შენაკადად შეიძლება განვიხილოთ (სურ. 4).

1951 წელს განმეორებით დადგმულ ამავე სპექტაკლს ასახავს ხელნაწერი „კედლის გაზეთი“ (პოსტერი) სათაურით „ბომარშე, ფიგაროს ქორწინება“ სამსახიობო ფაკ-ის IV კურსის X ჯგუფის II სადიპლომო სპექტაკლი“ მთლიანად მიძღვნილი ამ წარმოდგენისადმი. იგი „ტრადიციული“ სახითაა გაფორმებული: ტექსტთან ერთად წარმოდგენილია სამუშაო პროცესის ამსახველი ფოტო, ცენტრში ფიგაროს გრაფიკული პორტრეტით. სტუდენტების სტატიებით და თავად დ. ალექსიძის წერილით

სივრცე მთლიანად დატვირთულია ყოფითი გარემოს ამსახველი საგნებით. ეს რეალისტურად გადმოცემული გარემოა, რომელშიც ცხოვრობენ პერსონაჟები. დეტალიზაცია, მოქმედების ადგილის დაზუსტებისკენ სწრაფვა და თხრობითობის გაძლიერება, რაც ამ პერიოდის დაზგურ და სათეატრო მხატვრობაში იკვეთება, თავს იჩენს ბ. ლოტკინის ესკიზებშიც (სურ. 3).

ამავე წელს ბ. ლოკტინი აფორმებს სპექტაკლს პ. ბომარშეს „ფიგაროს ქორწინება“

სურ. 4. ბ. ლოკტინი, დეკორაციის ესკიზი სპექტაკლისთვის პ. ბომარშეს „ფიგაროს ქორწინება“, 1947, რეჟ. დ. ალექსიძე

⁹ რეჟისორის ასისტენტი - სარეჟისორო ფაკულტეტის IV კურსის სტუდენტი მიხეილ თუმანიშვილი.
¹⁰ ესკიზების პირველ წყვილზე დ. ალექსიძის ავტოგრაფია (რუსულად). მარცხნივ, ვერტიკალურ სიბრტყეზე საინფორმაციო მინაწერით - „ბომარშე „ფიგაროს ქორწინება“, IV კურსის სადიპლომო სპექტაკლი, 1948 წ.“. ზურგის მხარეს კი ორი ანოტაციაა: 1. „ბომარშე „ფიგაროს ქორწინება“ დადგმა დ. ალექსიძის მხატ. ბ. ლოკტინი, 1947 წ.“. 2. „ფიგაროს ქორწინება, დ. ალექსიძე, ბ. ლოკტინი, 24/X-47 განმეორებით 26/V-51 წ.“.

სამსახიობო ფაკულტეტის დამამთავრებელი კურსისა და სპექტაკლის შესახებ. საარქივო ფოტოზე ასახული არიან: დიმიტრი ალექსიძე, რამაზ ჩხიკვაძე, გურამ საღარაძე და სხვ. ფიგაროს როლს რ. ჩხიკვაძე ასრულებდა. მასვე ასახავს ფიგაროს გრაფიკული პორტრეტიც. ვაზეთის ერთ-ერთი სტატია პირველგურსელ და მომავლაში ქართული სცენის ერთ-ერთ გამორჩეულ არტისტს, ირ. უჩანეიშვილს ეკუთვნის. წარმოდგენის პრემიერა 1951 წლის 26 მაისს შემდგარა.

1949-1950 სასწავლო წელს განხორციელდა სპექტაკლი კ. სიმონოვის „სხვისი ჩრდილი“. დამდგმელი რეჟისორი ავ. ვასაძე (ამ დროისათვის საბჭოთა კავშირის სახალხო არტისტი). სამსახიობო ფაკულტეტის IV კურსის პირველი სადიპლომო სპექტაკლი (პრემიერა: 09.I. 1950). მუხეუბში სპექტაკლის ოთხი ესკიზია. ოთხივე დეკორაციის. ფანქრითა და აკვარელით შესრულებული ესკიზები ინტერიერებს ასახავს. თავშეკავებული ფერადოვანი ვამა, ორგანიზებული სივრცე აქცენტებით კონკრეტულ დეტალებზე - ქმნის იმ სამოქმედო გარემოს, სადაც თამაშდება სცენური ისტორიები (სურ. 5). ბ. ლოკტინის მიერ შესრულებული ესკიზები სპექტაკლისთვის „სხვისი ჩრდილი“ სტილისტურად ახ-

სურ. 5. ბ. ლოკტინი, დეკორაციის ესკიზები სპექტაკლისთვის კ. სიმონოვის „სხვისი ჩრდილი“, 1950, რეჟ ავ. ვასაძე

სურ. ნ. ბ. ლოტინი, დეკორაციის ესკიზები სპექტაკლისთვის
 ი. იალუნერის „საამო საზრუნავი“, 1950, რეჟ. ა. მიქელაძე

ლოს დგას „უკანასკნელის“ ესკიზებთან. იდენტური ხელწერით ჩასიათდება მხატვრის მიერ 1949-1950 წლებში გაფორმებული სპექტაკლები - „საამო საზრუნავი“, „ამერიკის ხმა“, „უდანაშაულო დამნაშავე“.

უნივერსიტეტის მუზეუმში სამსახიობო ფაკულტეტის IV კურსის პირველი სადიპლომოს სპექტაკლისთვის ი. იალუნერის „საამო საზრუნავი“ (პრემიერა: 02.I.1950. რეჟ. ა. მიქელაძე) შექმნილი დეკორაციის ოთხი ესკიზია. ბ. ლოტინისთვის დამახასიათებელი გამჭვირვალე ფერები, სისადავე, ვარემოს ჩასიათის წარმოჩენისთვის ტიპური საგნები, პირობითობისა და კონკრეტულობის სინთეზი ნათლადაა ასახული ამ ოთხმოქმედებიანი კომედიის დეკორაციათა ესკიზებში (სურ. ნ).

ბ. ლაფრენგის „ამერიკის ხმა“ სამსახიობო ფაკულტეტის IV კურსის კინო-განყოფილების სტუდენტთა მეორე სადიპლომოს სპექტაკლია (პრემიერა: 04, 05/V. 1950. ხელმძღვანელი აკ. ფაღავა). მუზეუმში დაცულია სპექტაკლის ექვსი ესკიზი, რომელთაგან ოთხი დეკორაციის,¹¹ ორი კი მოქმედ გმირთა სახასიათო პორტრეტებია. ოთხმოქმედებიანი პი-

¹¹ დეკორაციის ესკიზებს ახლავს აკ.ფაღავას და დ. ალექსიდის ხელმოწერები თარიღით: „გამტკიცებ აკ. ფაღავა №.III.50“ (ესკიზების ქვედა მარჯვენა მონაკვეთში) და დ. ალექსიდის ხელმოწერა ესკიზების ზედა მარჯვენა კუთხეში.

ესის პირველი მოქმედება ევროპაში 1945 წელს ვითარდება, დანარჩენი ამერიკაში - 1948 წელს. ყველა აქტი განსხვავებულ სცენურ სივრცეს ქმნის და ნათელი, გამჭვირვალე კოლორიტის წყალობით ჰაერიტაა გაჯერებული. მეოთხე აქტის ესკიზი კი მონუმენტური, ვერტიკალურად დაშვებული მძიმე ფარდების ფონზე, შედარებით მცირე სათამაშო მოედნით, გაზრდილი შექჩრდილის ეფექტით გამოირჩევა. თითოეული ესკიზი, ამ სპექტაკლის შემთხვევაშიც, თითქოს დამოუკიდებელი დაზგური ნაწარმოებია (სურ. 7). ეს არც არის გასაკვირი, ვინაიდან „...რაც უფრო შორდება ესკიზის აღქმის მომენტი მისი სცენური სიცოცხლის პერიოდს, მით უფრო მატულობს ამ ნამუშევრის, როგორც დამოუკიდებელი დაზგური ნაწარმოების წაკითხვის შესაძლებლობა. დროითი დისტანცირება,

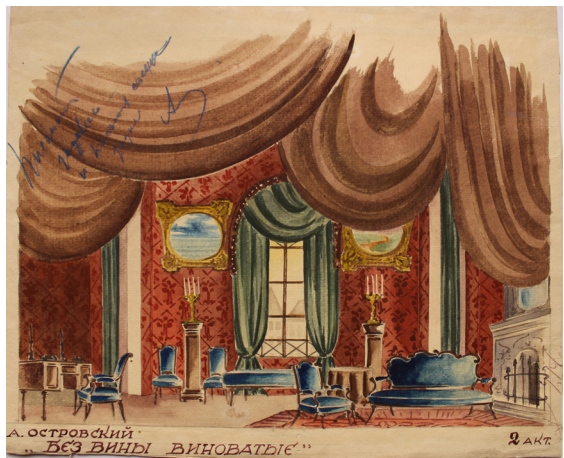
სურ. 7. ბ. ლოტინი, ესკიზები სპექტაკლისთვის ბ. ლავრენევის „ამერიკის ხმა“, 1950

ესკიზებს სანახაობის „მემატიანის“ დატვირთვას ანიჭებს. წარსულის კუთვნილებად ქცეული დადგმების მხატვრობაზე მსჯელობისას, ძირითადად, სწორედ იმ დეტალებზე ვამახვილებთ ყურადღებას, რისი თქმის, ან წარმოდგენის საშუალებასაც ესა თუ ის ესკიზი იძლევა. აქ ჩანს სანახაობის საერთო ესთეტიკური ხაზი, ზოგადმხატვრული ტენდენციებისადმი მისი კუთვნილება, სახასიათო ტიპაჟები და სპექტაკლის ფერადონება. ხშირად შესაძლებელია დადგმის ერთიანი, მხატვრისეული კონცეფციის ამოკითხვაც“.¹²

1950 წლის 22, 29 მაისს შედგა პრემიერა სპექტაკლისა „უდანაშაულო დამნაშავე“ (რეჟ. დ. ალექსიძე). შემორჩენილია დეკორაციის ოთხი ესკიზი და თითოეული მათგანი ოთხ სხვადასხვა მოქმედებას ასახავს.¹³ აღნიშნული წარმოდგენაც სამსახიობო ფაკულტე-

¹² ბელაშვილი თ., რუსთაველის თეატრის სცენოგრაფია 1950-2000, თბ., 2019, გვ. 10.
¹³ ესკიზებზე დ. ალექსიძის ავტოგრაფებია (რუსულად) თარიღით და მინაწერებით „გამტკიცებ“. ყველა ესკიზს ქვედა სიბრტყეზე აქვს წარწერა: „А. Островский. без вины виноваты“.

ტის IV კურსის (პროფ. აკ. ხორავას კლასი) მეორე სადიპლომო სპექტაკლი იყო (სურ. 8). „უკვდავნი“ მსგავსად, ყველა ესკიზში სამოქმედო სივრცე მონუმენტური, წრებად დრამირებული თეატრალური ფარდის მიღმა იშლება. რეალისტურად გადმოცემული ინტერიერები ამავდროულად მასშტაბურ სივრცეებს ქმნიან, მკაცრად ორგანიზებული თხრობითი დეტალებით. განსხვავებულია მეოთხე აქტის ესკიზი - ფრონტალურად გაშლილი არქიტექტურული და ბუნების ამსახველი პეიზაჟით. ეს ესკიზები ბ. ლოკტინის ადრეული პერიოდის ნამუშევრებს გვაგონებს. სინამდვილის გადმოცემის ერთგვარად ილუსტრაციული ხასიათი არ არის მხოლოდ ბ. ლოკტინის ესკიზებისთვის დამახასიათებელი. 1940-იანი წლების ბოლოს და 1950-იანი წლების დასაწყისში „სცენოგრაფები ისწრაფვოდნენ სცენაზე დოკუმენტური სიზუსტით გადმოეცათ მოქმედების ადგილი, ისტორიული ეპოქა, ყველა მისთვის დამახასიათებელი სტილისტური ნიშნებით... თეატრში რეპერტუარიც მკაცრად განსაზღვრული იყო. იდებოდა ან კლასიკური ნაწარმოებები, ან თანამედროვე საბჭოთა დრამატურგია. ნატურალისტური ტენდენციები, მოქმედების ადგილის ისტორიული ეპოქისთვის დამახასიათებელი მხატვრული ფორმები სპექტაკლის

სურ. 8. ბ. ლოკტინი, დეკორაციის ესკიზები სპექტაკლისთვის ა. ოსტროვსკის „უდანაშაულო დამნაშავე“, 1950, რეჟ. დ. ალექსიძე

გაფორმებაში დოკუმენტურ-ილუსტრაციულ ხასიათში გამოვლინდა¹⁴. ამ თვალსაზრისით, თეატრალური ინსტიტუტის სპექტაკლებიც იმდროინდელი თეატრალურ-დეკორატიული ხელოვნების საერთო სურათის ნაწილია.

უნივერსიტეტის მუზეუმში დაცული პროგრამების მიხედვით, ბ. ლოკტინს, ზემოთ მოყვანილი სპექტაკლების გარდა, თეატრალურ ინსტიტუტში გაფორმებული აქვს: უ. შექსპირის „აურზაური არაფრისთვის“ (1940-41. სპექტაკლის ესკიზი დაცულია საქართველოს ხელოვნების სასახლე - კულტურის ისტორიის მუზეუმში), ა. ბრუნშტეინის „ცისფერი და ვარდისფერი“ (1941-42), ა. ოსტროვსკის „ზოგჯერ ბრძენიც შეცდება“ (1943-44), მ. გორკის „მდაბინი“ (1944-45), კ. გოლდონის „სასტუმროს დიასახლისი“ (1945-46), ფ. პიას „პარიზელი მეძინე“ (1945-46), ა. საფრონოვის „ერთ ქალაქში“ (1947-48), ი. ფუჩიკის „რეპორტაჟი მარყუჟით ყელზე“ (1947-48. სპექტაკლის რეჟისორია IV კურსის სტუდენტი - მიხეილ თუმანიშვილი), მ. გორკის „ვასა ჟელეზნოვა“ (1948-49), ვ. სობოლს „მეორე ფრონტის იქით“ (1949-50), მ. გორკის „მზის შვილები“ (1949-50) და სხვ.

ბ. ლოკტინის, ისევე როგორც თეატრალურ ინსტიტუტში ამ პერიოდში მოღვაწე მხატვრების: დ. თავაძის, ა. თევზაძის ნამუშევრები, ნათლად ასახავენ XX საუკუნის 40-50-იანი წლების ხელოვნებაში გაჩენილ საზოგადო ტენდენციებს - სინამდვილესთან მაქსიმალურად მიანლობადი გარემოს შექმნას. „ეს ტენდენცია ბევრად უფრო მძლავრი იყო 40-იან წლებში, თუმცა აქტუალობას 50-იანებშიც არ კარგავდა... თეატრალურმა ფერეულთბამ ადგილი დუნე ყოველდღიურობას დაუთმო და თეატრი უჩვეულო განწყობისმიერი პროზაულობით დაიტვირთა. სცენაზეც მონაცრისფრო, მოყავისფრო ტონალობამ იმძლავრა“¹⁵.

დიდი შემოქმედებითი და პირადი მეგობრობა აკავშირებდა ბ. ლოკტინს რეჟისორ გიორგი ტოვსტონოგოვთან (შემდგომში ლენინგრადის (ამჟამად სანკტ-პეტერბურგის), დიდი დრამატული თეატრის მთავარ რეჟისორთან. მათ ერთად დადგეს 18 სპექტაკლი). ლოკტინისა და ტოვსტონოგოვის თანამშრომლობა 1938 წელს დაიწყო გ. ტოვსტონოგოვის სპექტაკლზე ს. ნაიდონოვის „ვანიუშინის შვილები“ მუშაობით. თანამშრომლობა გაგრძელდა თეატრალურ ინსტიტუტშიც და არაერთი სპექტაკლი განახორციელეს ერთად („ქორიკანა ქალები“, „აურზაური არაფრისთვის“, „ცისფერი და ვარდისფერი“, „ზოგჯერ ბრძენიც შეცდება“, „მდაბინი“, „სასტუმროს დიასახლისი“) გ. ტოვსტონოგოვის მოსკოვში წასვლამდე (1946).

1950 წლიდან ბორის ლოკტინიც ტოვებს საქართველოს და, შესაბამისად, თეატრალურ ინსტიტუტს. ის გადადის ვლადივოსტოკში და მ. გორკის სახელობის თეატრის მთავარი მხატვარია 1970-იანი წლების ბოლომდე. ბ. ლოკტინის ხანგრძლივი და ნაყოფიერი შემოქმედებითი მოღვაწეობის შედეგი მის მიერ შესრულებული 300-ზე მეტი სპექტაკლის სცენოგრაფიაა. მათ რიცხვშია თეატრალურ ინსტიტუტში მხატვარ-დეკორატორად მუშაობის დროს გაფორმებული ორ ათეულზე მეტი წარმოდგენაც.

გასული საუკუნის შუა ხანები მნიშვნელოვანი პერიოდია როგორც დაზვერ, ისე თეატრალურ-დეკორატიულ მხატვრობაში. „1950-იანი წლების მეორე ნახევრიდან ქართულ სცენოგრაფიაში გარდატეხა დაიწყო. სცენოგრაფები სულ უფრო მეტად ისწრაფვიან ადრეული პერიოდის მხატვრული პრინციპების ახლებური გააზრებისკენ. სცენოგრაფიაში

¹⁴ ბელაშვილი თ., რუსთაველის თეატრის სცენოგრაფია 1950-2000, თბ., 2019, გვ.10.

¹⁵ კიკვაძე ხ. ტრადიცია და ნოვატორობა ქართულ სცენოგრაფიაში, თბ., 2012, გვ. 34-35.

ფორმისეული საწყისი კვლავ მხატვრულ იდეას დაემორჩილა. დეკორაციების ფერწერული დამუშავება და დაზგურობა თანდათანობით ადგილს უთმობს ეტუდურობას სცენოგრაფიაში, რამაც უფრო ცოცხალი და ბუნებრივი განადა მხატვრობის კოლორიტი. მნიშვნელოვანია, რომ ახლებური ხედვა თეატრალურ მხატვრობაში ამავე პერიოდში სახვით ხელოვნებაში და დაზგურ მხატვრობაში მიმდინარე პროცესების პარალელურად მიმდინარეობდა. სცენოგრაფიის ახლებური გააზრება სპექტაკლის მხატვრული სახის შექმნაში ი.სუმბათაშვილის, დ.თავაძის, ფ.ლაპიაშვილის და უფროსი თაობის სხვა მხატვრებისგან დაიწყო“.¹⁶

1950-იანი წლებიდან თეატრალურ ინსტიტუტში სპექტაკლებს აფორმებს ფარნაოზ ლაპიაშვილი (1917-1994). ამ დროისათვის ის უკვე მრავალმხრივი და ფართო დიპლომატიის მხატვარია. მუშაობს დრამატულ, საოპერო თეატრებში. აფორმებს საბალეტო სპექტაკლებს, კინოფილმებს (ვანტანგ ტაბლიაშვილის „ქეთო და კოტე“ (იოსებ სუმბათაშვილი-თან ერთად, 1948 წელს), სერგო ჭელიძის „ცისკარა“ (იოსებ სუმბათაშვილი-თან ერთად, 1955 წელს), მიხეილ ჭიაურელის „რაც გინახავს, ვეღარ ნახავ“ (სერაპიონ ვაჭაძესთან ერთად, 1965 წელს), რეზო ჩხეიძის „ცხოვრება დონ კიხოსისა და სანჩოსი“ (1989). საქართველოს დამსახურებული მოღვაწეა.

ფ. ლაპიაშვილმა თბილისის სამხატვრო აკადემია 1941 წელს დაამთავრა. მისი პედაგოგები იყვნენ ალ. ციმაკურიძე, ვ. სიღამონ-ერისთავი, დ. კაკაბაძე და ს. ქობულაძე. თეატრში მუშაობა ჯერ კიდევ სტუდენტობის დროს, 1940 წელს დაიწყო. მისი პირველი სპექტაკლი იყო ვ. შალივაშვილის „უნიდაგონი“, რომელიც ი. სუმბათაშვილი-თან ერთად გორის თეატრში გააფორმა. 1943-1945 წლებში ფ. ლაპიაშვილი სპექტაკლებს აფორმებს მარჯანიშვილის თეატრში, როგორც თავად აღნიშნავს ავტობიოგრაფიაში: „ამ პერიოდში მხატვარ ი. სუმბათაშვილი-თან ერთად გააფორმე ორი სპექტაკლი მ. ჯაფარიძის ისტორიული დრამა „უამთაბერის ასული“ და ლ. გოთუას „დავით აღმაშენებელი“. ამ სპექტაკლებმა მოგვიტანა ჩვენ მხატვრებსა და მთავარი როლის შემსრულებელს ს. ზაქარიაძეს დიდი გამარჯვება და აღიარება. 1946 წლიდან 1968 წლამდე ვმუშაობდი დამდგმელ მხატვრად რუსთაველის სახელობის თეატრში“.¹⁷ სწორედ ამ პერიოდში ფ. ლაპიაშვილი პარალელურად მუშაობს თეატრალურ ინსტიტუტში, სტუდენტური სპექტაკლების მხატვრულ გაფორმებაზე.

აკაკი ხორავა, რომელიც რუსთაველის თეატრთან ერთად, ხელმძღვანელობდა თეატრალურ ინსტიტუტს, ასე აფასებს მხატვრის შემოქმედებას. „ფარნაოზ ვიორგის ძე ლაპიაშვილის ცხოვრება და შემოქმედება ჩემს თვალწინ გადის. 20 წელზე მეტია მას ვიცნობ. ჯერ კიდევ სამხატვრო აკადემიაში სწავლის დროს გამოირჩეოდა თანატოლებისგან თავისი ნიჭიერებით. აკადემიის პედაგოგიური შემადგენლობა და თბილისის საზოგადოებრიობა დიდ იმედს ამყარებდნენ მასზე და ბრწყინვალე მომავალს უწინასწარმეტყველებდნენ, რომელიც მან სრულებით გაამართლა. მის მიერ გაფორმებულმა სპექტაკლებმა: „ოიდიპოს მეფე“, „ბახტრიონი“, „ფიროსმანი“, „დონ სენარ დე ბაზანი“, „ჰამლეტი“, ბალეტი „გორდა“, რისთვისაც სახელმწიფო პრემია მიენიჭა, ოპერა „მინდია“ და მრავალი სხვა, წამოსწიეს იგი ჩვენი ქვეყნის თეატრალურ-დეკორატიული

16 კიკვაძე ხ. ტრადიცია და ნოვატორობა ქართულ სცენოგრაფიაში, თბ. 2012, გვ. 36-37.

17 ავტობიოგრაფია, 1986 წ. დოკუმენტი დაცულია საქართველოს ხელოვნების სასახლე - კულტურის ისტორიის მუზეუმში.

ხელოვნების ოსტატთა პირველ რიგებში“. 1963 წლის მარტი.¹⁸

ფ. ლაპიაშვილი თეატრალურ ინსტიტუტში 1950-51 სასწავლო წელს მოვიდა, აკ. ხორავასა და დ. ალექსიძის რექტორობის პერიოდში. მის მიერ გაფორმებული პირველი

სურ. 9. ფ. ლაპიაშვილი, დეკორაციის ესკიზები სპექტაკლისთვის ი. პობოვის „ოჯახი“, 1951, რეჟ. დ. ალექსიძე

სპექტაკლია ი. პობოვის „ოჯახი“ (პრემიერა: 29/I. 1951. რეჟ. დ. ალექსიძე). ამავე პიესაზე მხატვარი პარალელურად მუშაობს რუსთაველის თეატრში. დამდგმელი აქაც დ. ალექსიძეა, პრემიერა კი სულ რაღაც ერთი თვით ადრე შედგა (26.12.1950), ვიდრე თეატრალურ ინსტიტუტში. ორივე წარმოდგენის ესკიზები იმდენად მსგავსია, რომ იდენტურიც შეიძლება ვუწოდოთ (სურ. 9).

თეატრალური ინსტიტუტის რეპერტუარისა და წარმოდგენათა პროგრამების მიხედვით, ფ. ლაპიაშვილმა 1951-1972 წლებში ინსტიტუტში გააფორმა სპექტაკლები: ა. აფინოგენოვის „მაშენკა“ (პრემიერა: 10, 12/VI. 1951. რეჟ. ა. დვალისვილი); ა. ოსტროვსკის „შემოსავლიანი ადგილი“ (პრემიერა: 12/VII. 1952. რეჟ. ა. დვალისვილი); მ. გორკის „უკანასკნელნი“ (პრემიერა: 30,31/ V, 1, 2/ VI. 1953. რეჟ. დ. ალექსიძე); ვ. გაბესკირიას „გაზაფხულის დილა“ (პრემიერა: 29-31/ XII. 1954. რეჟ. აკ. ვასაძე); ა. ოსტროვსკის „გვიანი სიყვარული“ (პრემიერა - 14,15/I. 1955. რეჟ. ა. თავზარაშვილი); ჟან პოლ სარტრის „ლინი მაკ-კეი“ (პრემიერა: 1, 2 /VII. 1956. ჯგუფის ხელმძღვანელი ვ.

¹⁸ დოკუმენტი დაცულია საქართველოს ხელოვნების სასახლე - კულტურის ისტორიის მუზეუმში.

ყუშიტაშვილი); მ. ბარათაშვილის „ჩემი ყვავილეთი“ (პრემიერა: 10, 11/ I. 1961. რეჟ. ა. თავზარაშვილი); ლ. ჭუბაბრიას „სამი უფროსის მსახური“ (შედგა მხოლოდ გასინჯვა - 17.06. 1971. რეჟ. შ. მესხი); ოპერეტის საღამო - კონცერტი-სპექტაკლი - ჟ. ოფენბახის „პერიოლა“, ი. კალმანის „მონმარტრის ია“, ი. მილიუტინის „ჩანიტას კონცა“, ფ. ლოუს „ჩემი მშვენიერი ლედი“ (პრემიერა: 26/II. 1972. რეჟ. შ. მესხი).

1950-1972 წლებში ფ. ლაბიაშვილის მიერ თეატრალურ ინსტიტუტში გაფორმებული სპექტაკლებიდან მუზეუმის კოლექციაში დაცულია 1951-1956 წლებში შესრულებული ესკიზები წარმოდგენებისთვის: ა. აფინოგენოვის „მაშენკა“, მ. ვორკის „უკანასკნელი“, ა. ოსტროვსკის „გვიანი სიყვარული“, გ. გაბესკირიას „გაზაფხულის დილა“, ჟან-პოლ სარტრის „ლიზი მაკ-კეი“, ი. პობოვის „ოჯახი“.

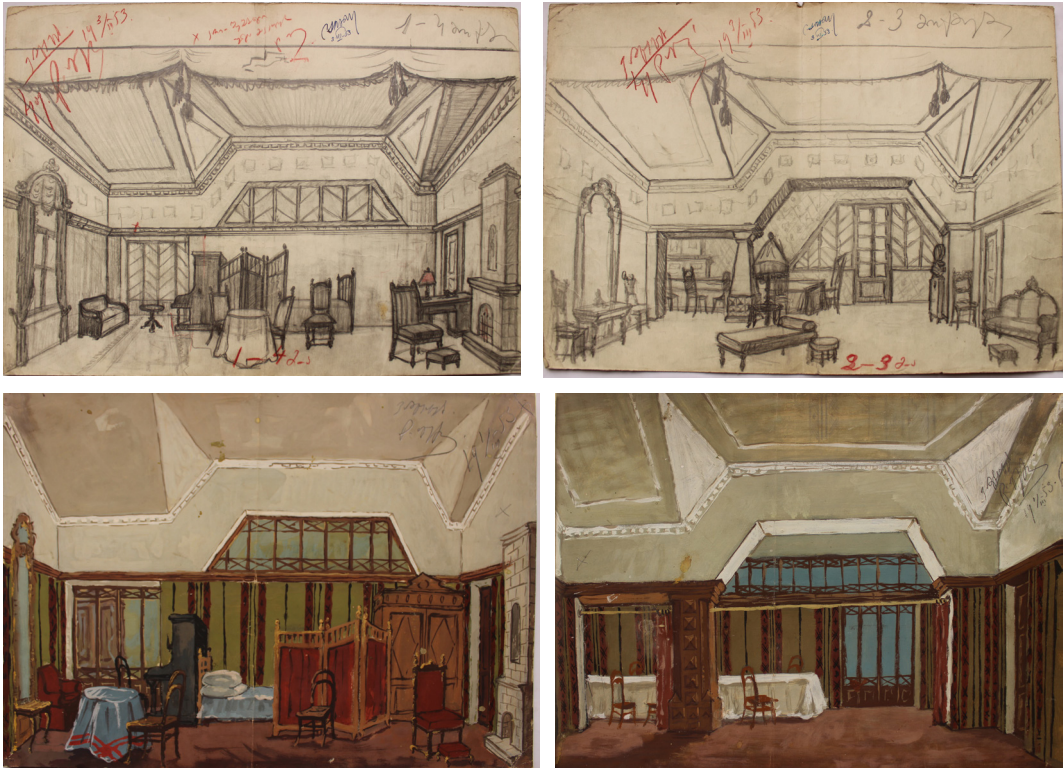
სპექტაკლისთვის ა. აფინოგენოვის „მაშენკა“ (1951) შექმნილი დეკორაციის სამი ესკიზიდან ერთი ფანქრითაა შესრულებული, ეს ესკიზი წარმოდგენას გვიქმნის მხატვრის მუშაობის თავისებურებაზე და საშუალებას გვაძლევს თვალი გავადევნოთ გრაფიკულად დამუშავებული ესკიზის არა მხოლოდ ფერში ტრანსფორმაციას, არამედ მის ინტერპრეტაციას სცენის სივრცეში. ასეთივე მიდგომას ვხედავთ სპექტაკლებში: „უკანასკნელი“, „გაზაფხულის დილა“ (სპექტაკლის მხოლოდ ფანქარში შესრულებული ესკიზებია მუზეუმში), „გვიანი სიყვარული“.

სპექტაკლში „მაშენკა“ მოქმედება ინტერიერში ვითარდება. შექმნილია ყოფითი, ერთი შეხედვით, ტიპური გარემო - ტიპური ავეჯით, აქსესუარებით, საოჯახო ნივთებით. გრაფიკისგან განსხვავებით, ფერში შესრულებული ესკიზები დინამიკურ სამოქმედო გარემოს ქმნიან, რომელიც მძაფრდება ყავისფერი, ყვითელი, ცისფერი ტონების მონაცვლეობით. ერთ-ერთ ესკიზს მარჯვენა ქვედა კუთხეში აქვს წარწერა: „მიღებულია“ და თარიღი: „20/IV. 51 წ.“ საგარაუდოდ, იმის გამო, რომ რეზოლუცია არ იყო მკაფიო, ფერში შესრულებული ორივე ესკიზის ზურგზე გკითხულობთ: „გამტკიცებ მ. კვესელავა, 20/IV. 51“. მიხეილ კვესელავა თეატრალური ინსტიტუტის რექტორი იყო 1951-1952 წლებში. აქედან კარგად ჩანს, ინსტიტუტის დამოკიდებულება საკურსო თუ სადიპლო-

სურ. 10. ფ. ლაბიაშვილი, დეკორაციის ესკიზი სპექტაკლისთვის ა. აფინოგენოვის „მაშენკა“, 1951, რეჟ. აკ. დვალისმივილი

მო სპექტაკლების მომზადებისადმი (სურ. 10). ასევე, სპექტაკლის „უკანასკნელი“ (სამსახიობო ფაკულტეტის III კურსის საკურსო სპექტაკლი, 1953) ესკიზებზეც. ოთხი ესკიზიდან ორი ფანქარშია შესრულებული. მათზე ავტოგრაფებია თარიღით (3/III. 1953): ლევან კიკნაძის, რომელიც თეატრალური ინსტიტუტის რექტორი იყო 1952-1955 წლებში და სპექტაკლის რეჟისორის - დიმიტრი ალექსიძის. ფერში და ფანქარში შესრულებული ესკიზები განკუთვნილია I-IV და II-III მოქმედებებისთვის. ყავისფერ, ნაცრისფერ-მომწავნო ფერებში ვაცოცხლებული სცენური სივრცეები, „მაშენკას“ მსგავსად, მხოლოდ ინტერიერებს ასახავს. ერთი შეხედვით გადატვირთული გარემო ამავედროულად მასშტაბური და მონუმენტურია, რასაც პერსპექტივაში განვითარებული ჭერის ასიმეტრიული სიბრტყეები ქმნის (სურ. 11).

სურ. 11. ფ. ლაპიაშვილი, დეკორაციის ესკიზები სპექტაკლისთვის მ. გორკის „უკანასკნელი“, 1953, რეჟ. დ. ალექსიძე

იდენტურია მიდგომა მომდევნო პერიოდის სპექტაკლებშიც: ვ. ვაბესვირისას „გაზაფხულის დილა“ (სამსახიობო ფაკულტეტის IV კურსის პირველი სადიპლომო სპექტაკლი, 1954). ფანქარში შესრულებულ ესკიზებთან ერთად მუზეუმში ინახება ამავე ესკიზებით განსაზღვრული ინტერიერისა და სასცენო ინვენტარის დამზადებისთვის განკუთვნილი გათვლებიც და ა. ოსტროვსკის „გვიანი სიყვარული“ (სარეჟისორო ფაკულტეტის მეხუთე კურსის სტუდენტთა საკურსო სპექტაკლი, 1955). სურ. 12, 13.

სურ. 12. გ. გაბესკირია, „გაზაფხულის დილა“, 1954

სურ. 13. ა. ოსტროვსკი, „გვიანი სიყვარული“, 1955

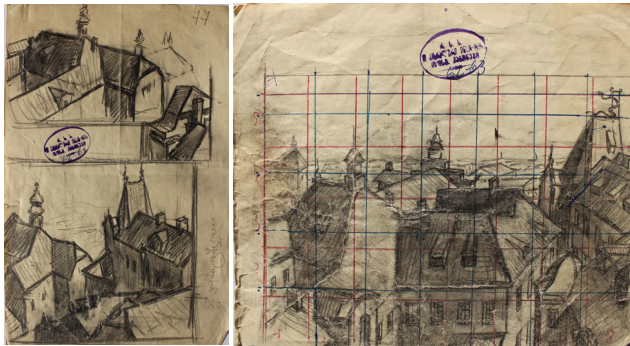
მხატვრისეული გადაწყვეტა 1950-იან წლებში გაფორმებულ სპექტაკლებში მოკლებულია სცენურ პირობითობას. დაკონკრეტებული, დეტალიზებული გარემო მაყურებელს თხრობისა და რეალური სივრცის განცდას უჩენს. ფერში შესრულებულ ესკიზებში კი დინამიკურ მონასმთან შეჯერებული დეკორატიულობისკენ სწრაფვის ტენდენცია იკვეთება. ეს ფერწერულად გადაწყვეტილი სცენური გარემოს შექმნის მცდელობაა. „რომოდღაათიანი წლების მეორე ნახევარში შესრულებულ ესკიზებს უკვე ამჩნევია გარდატენის ნიშნები. ფერწერული ამოცანების ახლებურად გააზრებას თან სდევდა, თუ შეიძლება ასე ითქვას, თეატრალური ხელოვნების სპეციფიკური ბუნების „რეაბილიტაცია“ როგორც ნატურალიზმისადმი რეაქცია“.¹⁹

1956 წელს ფ. ლაპიაშვილმა გააფორმა ჟან პოლ სარტრის „ლიზი მაკ-კეი“²⁰ - სარეჟისორო ფაკულტეტის IV კურსის საკურსო სპექტაკლი. სამმოქმედებიანი დრამა ნ სურათადაა წარმოდგენილი. თითოეული მათგანის დადგმა ეკუთვნოდა კონკრეტულ სტუდენტს. მათ შორის არიან მომავლაში ცნობილი რეჟისორები: გ. ჟორდანიას, შ. გაწერელია, ლ. მირცხულავა, ნ. ლაჭავაძე (გაჩავა), ნ. მჭედლიძე და სხვ. მუხეუმში სპექტაკლის რამდენიმე ესკიზია დაცული. განსხვავებული ხასიათის ინტერიერები (მატარებელი, საძინებელი, კაფე) სრულიად სხვადასხვა განწყობის ატმოსფეროს ქმნიან, განსხვავებულია მათი ფერწერული გადაწყვეტაც. ერთ-ერთი ესკიზი ქალაქის ხედს ასახავს წინა პლანზე შენობათა ვერტიკალური, უსწორმასწორო სახურავებით, რაზეც მხატვარს საგანგებოდ უმუშავია, ამის საფუძველს გვაძლევს ფანქრით შესრულებული ქალაქის ხედების ჩანახატები, რომლებიც თითქოს ზედხედიდანაა დანახული და სხვადასხვა რაკურსში გადმოცემული. ამ ჩანახატებიდან ცალკეული კომპონენტი უკვე ესკიზშია ასახული. ფ. ლაპიაშვილის ფანქრით შესრულებულ ესკიზებსა თუ ჩანახატებში კარგად ჩანს სცენოგრაფის დამოკიდებულება სპექტაკლის მხატვრული სახისა და ზუსტი გადაწყვეტის ძიებაში, ის

19 ალიბეგაშვილი, გ., მხატვარი თეატრსა და კინოში, ჟურ. „საბჭოთა ხელოვნება“, #3, 1966, გვ. 69.
 20 დოლიძე ი., უცნობი კოლექციის შესახებ, ხელოვნებისა და მედიის კვლევების საერთაშორისო კრებული „ხელოვნება და თანამედროვეობა“, #1 (11), 2021; დოლიძე ი., მესხიერების ისტორიიდან / ესკიზების კოლექცია, სამეცნიერო შრომების კრებული „Art კვლევები“ III, თბ. 2021. აღნიშნულ სტატიებში ჟან პოლ სარტრის „ლიზი მაკ კეის“ ესკიზების ავტორად მოყვანილია დ. თავაძე (რეპერტუარის დოკუმენტში სპექტაკლის მხატვრად მითითებულია დ. თავაძე). შემდგომმა კვლევამ აჩვენა, რომ აღნიშნული სპექტაკლი მხატვრულად გააფორმა ფ. ლაპიაშვილიმა.

გულმოდგინედ მუშაობს ვერსიებსა თუ დეტალებზე და მხოლოდ შემდეგ აქცევს მათ ფერწერულ ესკიზებად. ცხადია, სცენოგრაფის მუშაობა მხოლოდ ამით არ იფარგლება. ფ. ლაბიაშვილისადმი მიძღვნილ ერთ-ერთ სტატიამი თეატრმცოდნე ნ. ურუშაძე აღნიშნავს, რომ „თეატრის მხატვრისთვის საკმარისი არაა მხოლოდ ესკიზის დახატვა. მას დახატული ესკიზის სცენურ მოვლენად გადაქცევა და ამ პროცესის ხელმძღვანელობა უნდა ხელეწიფებოდეს. ეს დიდი და მძიმე შრომაა სპექტაკლის მზადების ყველა ეტაპზე. ფ. ლაბიაშვილი არავითარ შავ სამუშაოს არ ერიდება. ყველაფერი იცის და შეუძლია“.²¹ ასეთივე გულმოდგინებით მუშაობდა მხატვარი მომავალ მსახიობებთან, რეჟისორებთან, მხატვრებთან (სურ. 14).

სურ. 14. ფ. ლაბიაშვილი, ჟან პოლ სარტრი, „ლიზი მაკ-კეი“, 1956

საქართველოსა და მის ფარგლებს გარეთ სხვადასხვა თეატრში მუშაობის მიუხედავად, ფ. ლაბიაშვილი თეატრალური ინსტიტუტის სპექტაკლების გაფორმებას 60-იან წლებშიც აგრძელებს. ამ დროისათვის მას ათეულობით წარმოდგენა აქვს გაფორმებული და ცნობილი სცენოგრაფია საბჭოთა კავშირის მასშტაბით. 1951 წელს დ. თორაძის ბალეტის „გორდა“ მხატვრობისათვის სსრკ სახელმწიფო პრემია მიენიჭა. 1960 წლიდან ფ. ლაბიაშვილი სათავეში უდგება მხატვარ-დეკორატორთა ახალი თაობების აღზრდის საქმეს თბილისის სამხატვრო აკადემიაში და აქტიურ პედაგოგიურ საქმიანობას ეწევა. 1967 წლიდან საქართველოს სახალხო მხატვარია.

განსაკუთრებით საინტერესოა ფ. ლაბიაშვილის შემოქმედების შეფასება მის თანამედ-

²¹ ურუშაძე, ნ., ფარნაოზ ლაბიაშვილი, ჟურნ. თეატრი და ცხოვრება, 1992 წ. #5, გვ. 22-24.

როგეთა მიერ, ვისთან ერთადაც მხატვარი ხანგრძლივი დროის განმავლობაში მუშაობდა და ქმნიდა სათეატრო ხელოვნების მართლაც გამორჩეულ, საეტაპო ნიმუშებს.

„ფარნაოზ ლაბიაშვილი ხელოვანთა იმ მცირე რიცხვს ეკუთვნის, რომელთა შემოქმედებამ თეატრალურ-დეკორატიული ხელოვნების ღირსება მნიშვნელოვანი განადგეს... იგი დიდი დიაბაზონის მხატვარია, მისი შემოქმედება მასშტაბურია და ამავე დროს უაღრესად ლაკონური. თავისი ჩანაფიქრით იგი ყოველთვის უკარნახებს თეატრსა და დამდგმელს და არასოდეს არის რეჟისორის აზრის ილუსტრატორი. სშირად მისი ნამოღვაწარი უფრო დიდია, ვიდრე გამოყენებული - მისი შექმნილი უფრო მაღალია, ვიდრე ჩვენი საამქროების ოსტატობა. მისი ფერების სიძლიერე ესკიზებში თუ სცენაზე ურთიერთდამოკიდებულებაში, შეხამებაშია. ეს ფერები სცენაზე დიალოგის მატარებელია. გამაფრთხილია და სათუთი. ისინი არ ჰყვირიან და ისე მოქმედებენ, თუმცა მათ ხმარებაში უაღრესად ვაბედულია შემოქმედი. მხატვარი უდიდეს ყურადღებას აქცევს ფაქტურას, თუ რისგან იქნება მისი დეკორაცია აგებული. აქ ყოველთვის ძიებაშია შემოქმედი და ამიტომაცაა, რომ „მასალა“ მის გაფორმებაში დიდ როლს ასრულებს...

სურ. №. სცენები სპექტაკლიდან მ. ბარათაშვილის „ჩემი ყვავილეთი“, 1961

ფარნაოზ ლაბიაშვილის შემოქმედება დიდი შინაგანი წვის ნაყოფია. მუშაობის დაწყების პერიოდში იგი ანთებულია და აფორიაქებული; ხოლო მაკეტის თეატრში მოტანისას, ჩაფერფლილი და განადგურებული... საბჭოთა კავშირის სახალხო არტისტი ს. ზაქარიძე. 1963 წელი“.²²

²² დოკუმენტი დაცულია საქართველოს ხელოვნების სასახლე - კულტურის ისტორიის მუზეუმში.

ფ. ლაპიაშვილის წვლილი ქართული სცენოგრაფიის ისტორიაში განსაკუთრებულია. ასზე მეტი სპექტაკლი აქვს გაფორმებული მას საქართველოსა და სხვა ქვეყნების თეატრებში. თეატრალურ ინსტიტუტის სპექტაკლებისთვის შექმნილი ესკიზებიც ამ გამორჩეული ხელოვანის მრავალმხრივი შემოქმედების განუყოფელი ნაწილია.

მუზეუმში დაცული მდიდარი ფოტოკოლექცია ესკიზებთან, სპექტაკლების პროგრამებთან, რეპერტუართან და სხვა სახის მასალებთან ერთად, ინსტიტუტის სასწავლო სპექტაკლების რეკონსტრუქციის შესაძლებლობას ქმნის. არის სპექტაკლები, რომელთა შესახებაც მხოლოდ ფოტოებით ვიქმნით წარმოდგენას. ერთ-ერთი ასეთია მ. ბარათაშვილის „ჩემი ყვავილეთი“ (პრემიერა: 10, 11 / I. 1961. რეჟ. ა. თავზარაშვილი), რომლის მხატვარიც ფ. ლაპიაშვილია. სპექტაკლის ესკიზები არ შემორჩენილა. სცენები სამსახიობო ფაკულტეტის IV კურსის ამ სადიპლომო სპექტაკლიდან შავ-თეთრი ფოტოების ალბომიდანაა აკინძული. სპექტაკლისა და მისი მხატვრული გადაწყვეტის შესახებ (დეკორაციები, კოსტიუმები) ფოტოებით შექმნილი თუნდაც ზედაპირული წარმოდგენა მნიშვნელოვანი წყაროა ისტორიული კონტექსტის აღსაქმელად (სურ. 15).

საქართველოს შოთა რუსთაველის თეატრისა და კინოს სახელმწიფო უნივერსიტეტის მუზეუმში დაცული თეატრალური ინსტიტუტის სპექტაკლების სცენოგრაფიის ამსახველი ესკიზები, რომელთაც ქმნიდნენ: დიმიტრი თაფაძე, ალექსანდრა თეფნაძე, ბორის ლოტინი, ფარნაოზ ლაპიაშვილი, ირინა შტენბერგი, გივი ცერაძე, აივენგო ჭელიძე და, ასევე, წარმატებით გააგრძელეს შემომი პერიოდის მხატვრებმა, მნიშვნელოვანი და ფასეულია არა მხოლოდ საუკუნოვანი ისტორიის მქონე თეატრისა და კინოს უნივერსიტეტისთვის, არამედ XX საუკუნის ქართული თეატრალურ-დეკორატიული ხელოვნების ისტორიისათვის.

ბ. ლოტინი, დეკორაციის ესკიზები სპექტაკლისთვის ა. არბუზოვის, ა. გლადკოვის „უკვდავნი“, 1944. რეჟ. დ. ალექსიძე

ბ. ლოტინი, ესკიზები სპექტაკლისთვის მ. გორკის „უკანასკნელი“, 1947, რეჟ. დ. ალექსიძე

ბ. ლოტინი, დეკორაციის ესკიზი სპექტაკლისთვის მ. ბომარშეს „ფიგაროს ქორწინება“, 1947.

ბ. ლოტინი, ესკიზი სპექტაკლისთვის ბ. ლაგერენგის „ამერიკის ხმა“, 1950.

ფ. ლაბიაშვილი, დეკორაციის ესკიზი სპექტაკლისთვის
ა. აფინოგენოვის „მამუნკა“, 1951, რეჟ. აკ. დვალაშვილი

ფ. ლაბიაშვილი, დეკორაციის ესკიზები სპექტაკლისთვის ი. პოპოვის „ოჯახი“, 1951.
რეჟ. დ. ალექსიძე

ფ. ლაბიაშვილი, დეკორაციის ესკიზები სპექტაკლისთვის ვ. გაბესვირძის „გაზაფხულის დღია“, 1954.
რეჟ. აკ. ვასაძე

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ალიბეგაშვილი გ., მხატვარი თეატრსა და კინოში, ჟურ. „საბჭოთა ხელოვნება“, #3, 1966, გვ. 67-72;
2. ბელაშვილი თ., XX საუკუნის II ნახევრის ქართული სცენოგრაფიის მხატვრული მახასიათებლები რუსთაველის თეატრის დადგმების მიხედვით, რუსთაველის თეატრის სცენოგრაფია 1950-2000, თბილისი, 2019, გვ.7-36;
3. დოლიძე ი., მესხიერების ისტორიიდან - ესკიზების კოლექცია, სამეცნიერო შრომების კრებული „Art კვლევები“, III, 2021, გვ. 14-54;
4. დოლიძე ი., უცნობი კოლექციის შესახებ, ხელოვნებისა და მედიის კვლევების საერთაშორისო კრებულში „ხელოვნება და თანამედროვეობა“, #1 (II), 2021;
5. ელიზბარაშვილი ნ., საქართველოს რუსი მხატვრები XX საუკუნე, თბილისი, 2007;
6. თეატრმცოდნეობითი და კინომცოდნეობითი ძიებანი, #3 (22), 2005, რედაქტორი ნ. არველაძე;
7. თუმანიშვილი ე., შოთა რუსთაველის სახელობის აკადემიური თეატრის მუზეუმში დაცული კოლექციის ზოგადი დახასიათებისათვის (XX ს-ის 20-40-იანი წლების ესკიზები), „ARS GEORGICA“, 2015, ელექტრონული ჟურნალი, <https://t.ly/ZMn5k>
8. თუმანიშვილი ე., სცენოგრაფიის განვითარების ტენდენციის შესახებ (ზოგადი სურათი-მონახაზი: 1920-1970-იანი წლები), Ars Georgica, 2017, ელექტრონული ჟურნალი <https://t.ly/UzpcA>
9. კიკვაძე ნ., ტრადიცია და ნოვატორობა ქართულ სცენოგრაფიაში, თბილისი, 2012;
10. კიკვაძე გ., მიახლოება საუკუნესთან, თბილისი, 2013;
11. რუსთაველის თეატრი, თბილისი, 1981;
12. ურუშაძე ნ., ფარნაოზ ლაბიაშვილი, ჟურნ. „თეატრი და ცხოვრება“, 1992 წ. #5, გვ. 22-24;
13. ციციშვილი მ., თეატრის მხატვრობა 1920-1950, შოთა რუსთაველის სახელობის თეატრის კოლექცია, თბილისი, 2008;
14. ციციშვილი მ., ვაჩიშვილი ნ., სოხაძე მ., თეატრის მხატვრობა, კოტე მარჯანიშვილის სახელობის თეატრის კოლექცია, თბილისი, 2006.

THE THEATRE PERFORMANCES OF THE THEATRE ACADEMY IN THE WORK OF BORIS LOKTIN AND PARNAOZ LAPIASHVILI

Summary

The Shota Rustaveli State University of Theatre and Film of Georgia has turned 100 years old.

This important event is the subject of the present study, which is concerned with researching the collection of sketches of theatre performances kept in the university museum. These theatre performances were created for and on the stage of the university, formerly the theatre school. Several articles have already been written as part of this research - both on the collection as a whole and on individual artists (painters) such as Alexandra Tevsadze, Irina Sternberg and Dimitri Tavadze. The present article is a continuation of this research. The aim of the article is to enable the use of these sketches for scientific purposes and to publicise the work of such stage painters as Parnaoz Lapiashvili and Boris Loktin.

The collection of sketches includes about 300 pieces and represents sketches of theatre performances - diploma works and annual works of the theatre school. The sketches were created by well-known painters of the 20th century who have gone down in the history of Georgian scenography: Irine Sternberg, Dimitri Tavadze, Givi Tseradze, Boris Loktin, Parnaoz Lapiashvili, Alexandra Tevsadze, Ivenhoe Chelidze, Tinatin Heine and others. Over the decades, these painters have created the stage sets for performances at the theatre school. Two of them are the focus of this article - Boris Loktin (in the years 1940-1950) and Parnaoz Lapishvili (in the years 1951-1972).

Boris Loktin (1903-1985) started working at the theatre school immediately after its restoration in 1939. In the years 1938-1950 he was a stage painter at the Al. Gribojedov theatre in Tbilisi. He also worked with the Russian theatre troupe of the Tbilisi Youth Theatre. B. Loktin was associated with the theatre since his youth. In 1920 he began working as an assistant to the director and set designer. From 1927 he worked as a set designer in theatres in various cities (Grozny, Taganrog, Kaluga, Ashkhabad, Yaroslav, Tbilisi, etc.). In 1950 he was awarded the title of Honoured Painter of Georgia, in 1950 - the title of Honoured Painter of Russia.

In the years 1940-1950, B. Loktin made decorations for 22 theatre productions at the theatre school, the sketches of which are kept in the museum: for A. Arbuzov's and A. Gladkov's "The Immortals" (1944), M. Gorky's "The Last" (1947), P. de Beaumarchais' "Marriage of Figaro", (1947 and 1951), J. Jaluner's "Pleasant Care" (1950), K. Simonov's "Shadow of the Other" (1950), A. Lavrenjov's "The Voice of America" (1950), A. Ostrovsky's "Guiltless Guilt" (1950).

According to the programme booklets, Boris Loktin also created the stage sets for the following performances: W. Shakespeare's "Much Ado About Nothing" (1940-41),

A. Brunstein's "Sky-Blue and Pink" (1941-42), A. Ostrovsky's "A Stupidity Makes Even the Cleverest" (1943-44), M. Gorky's "Petit Bourgeois" (1944-45), C. Goldoni's "La locandiera"/"Mirandolina"/"The Mistress of the Inn" (1945-46), F. Pyat's "Le chiffonnier de Paris" (1945-46), A. Safronov's "In a City" (1947-48), J. Fučík's "Reportage written under the rope" (1947-48), M. Gorky's "Vassa Zheleznova" (1948-49), V. Sobko's "Behind the Second Front" (1949-50), M. Gorky's "Children of the Sun" (1949-50) and others.

He had a great friendship with the director G. Tovstonogov. The two created many theatre productions together at the theatre school, such as "The Gossipers", „Much Ado about Nothing“, "Sky-blue and pink", „Enough Stupidity in Every Wise Man“, „The Philistines“, „The Mistress of the Inn“.

The stage design created by B. Loktin for theatre performances reflects the tendencies of the art of the 40s and 50s of the 20th century, which consisted in presenting the stage design as close to reality as possible. This tendency was much more pronounced in the 1940s, but did not lose its relevance in the 1950s. Everyday life took root on the stage and the theatre took on a prosaic character.

In 1950 B. Loktin moved to Vladivostok. There he worked as a leading painter at the M. Gorky Theatre. In total, B. Loktin created stage designs for more than 300 theatre performances, including stage designs for theatre performances at the Tbilisi Theatre Academy, which he had created over the course of 20 years.

In 1950, Parnaoz Lapiashvili (1917-1994) began designing sets for performances at the theatre academy. At this time, he was already a versatile painter with a broad creative palette. He worked in theatres and opera houses. He created stage sets for opera and ballet performances, as well as for film. He holds the title of Honoured Artist of Georgia.

P. Lapiashvili began working in the theatre in 1940, while still a student. After working at the Marjanishvili Theatre (1943-1945), he was the leading stage designer at the Rustaveli Theatre (1946-1968) and at the same time he created stage designs for performances at the Theatre Academy.

He entered the theatre school in the academic year 1950-1951 and his first work was the set design for the theatrical performance of I. Popov's "Family" (1951). P. Lapiashvili had also previously worked on this play at the Rustaveli Theatre. The sets are almost identical.

According to the repertoire programmes of the University Theatre, P. Lapiashvili created stage sets for the following performances in 1951-1972: A. Afinogenov's "Mashenka" (1951), A. Ostrovsky's "A Profitable Position" (1952), M. Gorky's "The Last Ones" (1953), V. Gabeskiria's "Spring Morning" (1954), A. Ostrovsky's "Late Love" (1955), Jean-Paul Sartre's "Lizzie Mackay" (1956), M. Baratshvili's "My Flowerland" (1961), L. Chubabria's "The Servant of Three Masters" (1971), for operetta concert evenings - J. Offenbach's "La Périchole", I. Kalman's "The Violet of Montmartre", J. Miljutin's "Chanita's Kiss", Fr. Loewe's "My Fair Lady" (1972).

Of these performances, the collection contains sketches from the years 1951-1956 for the theatre performances "Mashenka", "The Last Ones", "Late love", "Spring morning", "Lizzie Mackay", "The Family".

In P. Lapiashvili's pencil sketches and designs, you can see the artist's approach to the characters of the main figures and the search for the right and appropriate solution for the entire set. He works tirelessly on the variations, versions and every detail. Only then does he create a unified stage set from his work - a sketch of visual art.

Sketches created by P. Lapiashvili in the second half of the 1950s bear witness to the upheaval in his work. The new way of reinterpreting painterly tasks is accompanied by the "rehabilitation" of the specific essence of theatre art, as a reaction to "naturalism".

P. Lapiashvili continued to work on stage sets for theatre productions at the theatre school in the 1960s. At that time, he was a well-known stage designer throughout the Soviet Union. In 1967 he was awarded the title of People's Artist of Georgia.

P. Lapiashvili made a very special contribution to the history of Georgian scenography. He created the sets for more than 100 theatre performances in Georgia and in theatres in other countries. The sketches for the performances at the theatre school are also an inseparable part of the work of this special artist.

The sketches of theatre performances created by Parnaoz Lapiashvili and Boris Loktin, which are kept in the museum of Shota Rustaveli State University of Theatre and Film, are of great artistic value not only for the century-old University of Theatre and Film, but also for the history of Georgian art of theatre painting of the 20th century.

DIE THEATERAUFFÜHRUNGEN DER THEATERHOCHSCHULE IM SCHAFFEN VON BORIS LOKTIN UND PARNAOZ LAPIASHVILI

Zusammenfassung

Die Staatliche Shota Rustaveli Universität für Theater und Film Georgiens ist 100 Jahre alt geworden.

Diesem wichtigen Ereignis wird die vorliegende Untersuchung gewidmet, die sich mit der Erforschung der im Museum der Universität aufbewahrten Skizzensammlung der Theateraufführungen befasst. Diese Theateraufführungen wurden für und auf der Bühne der Universität, früher Theaterhochschule, geschaffen. Im Rahmen dieser Forschung sind bereits einige Artikel verfasst worden – sowohl die gesamte Sammlung betreffend, als auch über einzelne Künstler (Maler) wie Alexandra Tevsadze, Irina Sternberg, Dimitri Tavadze. Der vorliegende Artikel stellt eine Fortsetzung dieser Forschung dar. Das Ziel des Artikels ist, Verwendung dieser Skizzen für wissenschaftliche Zwecke zu ermöglichen und das Schaffen von solchen Bühnenmalern wie Parnaoz Lapiashvili und Boris Loktin bekannt zu machen.

Die Skizzensammlung umfasst etwa 300 Exemplare und stellt Skizzen zu den Theateraufführungen -Diplomarbeiten und Jahesarbeiten der Theaterhochschule dar. Die Skizzen sind von bekannten Malern des 20. Jahrhunderts geschaffen, die in die Geschichte der georgischen Szenographie eingegangen sind: Irine Sternberg, Dimitri Tavadze, Givi Tseradze, Boris Loktin, Parnaoz Lapiashvili, Alexandra Tevsadze, Ivenhoe Chelidze, Tinatin Heine und andere. Diese Maler haben im Verlauf von Jahrzehnten das Bühnenbild für die Aufführungen an der Theaterhochschule geschaffen. Zwei von ihnen stehen im Fokus des Beitrags – Boris Loktin (in den Jahren 1940-1950) und Parnaoz Lapiashvili (in den Jahren 1951-1972).

Boris Loktin (1903-1985) hat sofort nach der Wiederherstellung der Theaterhochschule im Jahre 1939 angefangen an der Theaterhochschule zu arbeiten. In den Jahren 1938-1950 war er Bühnenmaler am Al. Gribojedov-Theater in Tbilisi. Er hat auch mit der russischen Theatertruppe des Jugendtheaters Tbilisi zusammengearbeitet. B. Loktin war seit seiner Jugendzeit mit dem Theater verbunden. 1920 begann er als Assistent des Regisseurs und Bühnenbildners zu arbeiten. Seit 1927 arbeitete er als Bühnenbildner in den Theatern verschiedener Städte (Grozny, Taganrog, Kaluga, Ashkhabad, Jaroslav, Tbilisi u. a.). 1950 erhielt er den Titel verdienter Maler Georgiens, 1950 – den Titel Verdienter Maler Russlands.

B. Loktin hat in den Jahren 1940-1950 an der Theaterhochschule für 22 Theateraufführungen Dekorationen angefertigt, deren Skizzen im Museum aufgehoben werden: für A. Arbuzovs und A. Gladkovs „Die Unsterblichen“ (1944), M. Gorkis „Die Letzten“ (1947), P. de Beaumarchais „Figaros Hochzeit“ (1947 und 1951), J. Jaluners

„Angenehme Sorge“ (1950), K. Simonovs „Schatten des Anderen“ (1950), A. Lavrenjovs „Die Stimme Americas“ (1950), A. Ostrovsky „Ohne Schuld schuldig“ (1950).

Laut den Programmheften lässt sich feststellen, dass Boris Loktin auch das Bühnenbild für folgende Vorstellungen geschaffen hat: W. Shakespeares „Viel Lärm um nichts“ (1940-41), A. Brunsteins „Himmelblau und Rosa“ (1941-42), A. Ostrovskys „Eine Dummheit macht auch der Gescheiteste“ (1943-44), M. Gorkis „Kleinbürger“ (1944-45), C. Goldonis „La locandiera“/ „Mirandolina“/ „Die Wirtin“ (1945-46), F. Pyat’s „Le chiffonnier de Paris“ (1945-46), A. Safronovs „In einer Stadt“ (1947-48), J. Fučíks „Reportage unter dem Strang geschrieben“ (1947-48), M. Gorkis „Vassa Zheleznova“ (1948-49), V. Sobkos „Hinter der zweiten Front“ (1949-50), M. Gorkis „Kinder der Sonne“ (1949-50) u. a.

Eine große Freundschaft verband ihn mit dem Regisseur G. Tovstonogov. Die beiden haben gemeinsam viele Theateraufführungen an der Theaterhochschule geschaffen, so z. B. „Die Klatschbasen“, „Viel Lärm um Nichts“, „Himmelblau und Rosa“, „Eine Dummheit macht auch der Gescheiteste“, „Kleinbürger“, „La locandiera“, „Mirandolina“/ „Die Wirtin.

Das von B. Loktin geschaffene Bühnenbild der Theateraufführungen veranschaulicht die Tendenzen der Kunst der 40-er und 50-er Jahre des 20. Jh.-s, die darin bestand, das Bühnenbild maximal angenähert an die Realität darzustellen. Diese Tendenz war in den 40-er Jahren viel stärker ausgeprägt, verlor jedoch ihre Aktualität in den 50-ern auch nicht. Auf der Bühne hat sich die Alltäglichkeit eingenistet und das Theater erhielt dadurch prosaische Prägung.

1950 geht B. Loktin nach Vladivostok. Dort arbeitet er als führender Maler des M. Gorki Theaters. Insgesamt hat B. Loktin das Bühnenbild für mehr als 300 Theateraufführungen geschaffen, unter denen sind auch Bühnenbilder für die Theateraufführungen an der Theaterhochschule von Tbilisi, die er im Laufe von 20 Jahren geschaffen hatte.

Seit 1950 beginnt Parnaoz Lapiashvili (1917-1994) an der Theaterhochschule das Bühnenbild für die Vorstellungen zu machen. Zu diesem Zeitpunkt ist er schon ein vielseitig ausgebildeter Maler mit breiter Schaffenspalette. Er arbeitet in den Schauspielhäusern, in Opernhäusern. Er schafft das Bühnenbild für Opern- und Ballettaufführungen, auch für den Film. Er trägt den Titel Verdienter Künstler Georgiens.

P. Lapiashvili begann 1940 - bereits als Student- am Theater zu arbeiten. Nach der Arbeit am Marjanishvili-Theater (1943-1945), ist er führender Bühnenbildner am Rustaveli-Theater (1946-1968) und parallel dazu schafft er Bühnenbilder für die Aufführungen an der Theaterhochschule.

Er kam in die Theaterhochschule im Studienjahr 1950-1951. Seine erste Arbeit ist das Bühnenbild für die Theateraufführung von I. Popovs „Familie“ (1951). An diesem Theaterstück hat P. Lapiashvili zuvor auch im Rustaveli-Theater gearbeitet. Die Bühnenbilder sind beinahe identisch.

Nach den Programmheften des Repertoires des Hochschultheaters hat P. Lapiashvili in den Jahren 1951-1972 Bühnenbilder für folgende Vorstellungen angefertigt: für A. Afinogenov’s „Mashenka“ (1951), A. Ostrovsky’s „Ein einträglicher Posten“ (1952), M. Gorki’s „Die Letzten“ (1953), V. Gabeskiria’s „Frühlingsmorgen“ (1954), A. Ostrovsky’s „Späte Liebe“ (1955), Jean-Paul Sartre „Lizzie Mackay“ (1956), M. Baratshvili’s

„Mein Blumenland“ (1961), L. Chubabria's „Der Diener von drei Herren“ (1971), für Operetten-Konzertabende - J. Offenbach's „La Périchole“, I. Kalman's „Das Veilchen vom Montmartre“, J. Miljutin's „Der Kuss von Chanita“, Fr. Loewe's „My Fair Lady“ (1972). Von diesen Vorstellungen sind in der Sammlung aufbewahrt die Skizzen aus den Jahren 1951-1956 für die Theateraufführungen „Mashenka“, „Die Letzten“, „Späte Liebe“, „Frühlingsmorgen“, „Lizzie Mackay“, Die Familie“.

In den mit Bleistift ausgeführten Skizzen und Entwürfen von P. Lapiashvili sieht man die Herangehensweise des Künstlers zu den Charakteren der Hauptfiguren und die Suche nach der richtigen und passenden Lösung des gesamten Bühnenbilds. Er arbeitet unermüdlich an den Varianten, Versionen und an jedem Detail. Erst danach schafft er aus seiner Arbeit ein einheitliches Bühnenbild – eine Skizze der Bildkunst.

In der zweiten Hälfte der 50-er Jahre von P. Lapiashvili geschaffene Skizzen zeugen vom Umbruch in seinem Schaffen. Die neue Art der Umdeutung von Maleraufgaben wird durch die „Rehabilitierung“ des spezifischen Wesens der Theaterkunst begleitet, als Reaktion auf den „Naturalismus“.

P. Lapiashvili setzt auch in den 60-ern Jahren fort an der Bühnenausstattung der Theateraufführungen der Theaterhochschule zu arbeiten. Zu dieser Zeit ist er ein bekannter Bühnenausstatter in der ganzen Sowjetunion. 1967 wird ihm der Titel Volkskünstler Georgiens verliehen.

P. Lapiashvili hat in der Geschichte der georgischen Szenografie einen ganz besonderen Beitrag geleistet. Er schuf das Bühnenbild für mehr als 100 Theatervorstellungen in Georgien und in den Theatern anderer Länder. Als unzertrennlicher Teil des Werkes dieses besonderen Künstlers zählen auch die Skizzen für die Aufführungen in der Theaterhochschule.

Die im Museum der Staatlichen Shota Rustaveli Universität für Theater und Film aufbewahrten Skizzen der Theateraufführungen, die von Parnaoz Lapiashvili und Boris Loktin geschaffen wurden, sind vom großen künstlerischen Wert nicht nur für die hundertjährige Universität für Theater und Film, sondern auch für die Geschichte der georgischen Kunst der Theater-Malerei des 20. Jahrhunderts.